

Sándor István:

„A vagyonvédelem nemzetközi eszközeinek legújabb nemzetközi tendenciái”

című MTA doktori értekezésének értékelése

I. Az MTA doktori értekezés áttekintése

1. A dolgozat I. fejezete összegzi a kutatás célját és módszertanát. A szerző célja a jogösszehasonlítás, és - bizonyos kérdésekben - jogtörténeti és dogmatikai elemzés. A jogösszehasonlítás tekintetében – az opponens szerint is helyénvaló módon – a funkcionalitást helyezi a középpontba.
2. Az I. fejezetében olvashatók a trust fajtái, és az értekezésben szereplő fogalmak rövid értelmezései, amelyek segítséget jelentenek a későbbiek megértéséhez.
3. A II. fejezet bevezetésében a szerző megkülönbözteti a common law, a civiljogi, a vegyes jogrendszerű országokat. (Többféle csoportosítás lehetőségét is fölveti, de az értekezés később is a fő csoportosítás szerint halad.) Mintegy 40 oldalon keresztül részletesen bemutatja a három kategóriába sorolt országok jogfejlődését, melyek során – többnyire – nem csak a főbb törvényeket tekinti át, hanem szerepet kap a bírói jog is az irányadó esetek elemzése során. Két apró kritikai megjegyzést tennék a II. fejezethez. Az egyik az, hogy a II. fejezet 1.2.1. pontjában az Amerikai Egyesült Államok szövetségi szintű trust szabályozása került bemutatásra, míg később a jogösszehasonlítás során¹ számos tagállam jogalkotása is terítékre kerül. Indokolt lett volna már a II. fejezetben egy rövid áttekintést adni a tagállami szabályozások eltéréseiről. A másik kritikai megjegyzés az, hogy az olvasó elveszettnek érzi magát a rengeteg állam, időrendi fejlődésben említett jogszabályainak dzsungelében. Célszerű lett volna az elején több kapaszkodót adni: Jó lett volna egyrészt bemutatni azt, hogy milyen célok valósíthatók meg a trust által. Másrészt célszerű lett volna jobban

¹ A III. fejezetben (2.3.2. pont), a IV. fejezetben (2.2., 3.1.2., 3.3.2., 5.2. és 6.2. pontok), az V. fejezetben (3., 4.2., 5.2. pontok).

érzékelteni a fejlődés vezérfonalát, hogy az egyes országokat el tudjuk helyezni ebben a folyamatban, ne pedig a rengeteg törvényből – időnként csak az elnevezésükből, nem a lényegük ismertetéséből – kelljen az olvasónak magának leszűrni a tanulságokat. Az értekezés ezen része rávilágít arra, hogy az olvasónak – tisztelet a kivételnek – frissítenie kell földrajzi ismereteit, amikor a közép amerikai common law jogrendszerű országok között felsorolásra került Antigua, Barbuda, Saint Vincent és a Grenadin-szigetek, illetve Montserrat is.

4. A III. fejezet bemutatja a trust jogviszony legfőbb szereplőinek – a vagyonrendelőnek, a vagyonkezelőnek és a kedvezményezettnek – a jogait. A vagyonrendelő és a vagyonkezelő közötti jogi kapcsolatban a dolgozat lépésről-lépésre érzékelteti a vagyonrendelő jogainak kiszélesítési folyamatát, a kívánságlevél (letter of wishes) joggyakorlatának bemutatását, a vagyonrendelő utasításadási jogának a megjelenését, a vagyonrendelő érdekében megjelenő új szereplőket, akik ellenőrzik, sőt utasítják a vagyonkezelőt.
5. A IV. fejezet foglalkozik a kedvezményezett jogaival, azok védelmével. Itt elemzi a szerző a tracing intézményét is, amelynek feltétele a rosszhiszemű vagy ellenérték nélkül szerző harmadik személyekkel szembeni védelem.
6. Az V. fejezet 1-2. pontjai szólnak a nemzetközi trustról. A kifejezetten vagyonvédelmi szabályokat kialakító országok szabályozásának áttekintése során érdemes lett volna a vagyonvédelmi jelleget biztosító szabályok tematizálása. Ennek hiányában ez a rész ugyan áttekintést ad az egyes országok törvényeinek főbb jellemzőiről, azonban azok egymáshoz való hasonlítása már nehézségeket okoz az olvasó számára.
7. Az V. fejezet 3. pontjában a szerző kronológiai sorrendben veszi át az Amerikai Egyesült Államok egyes tagállamai által bevezetett vagyonvédelmi trust törvényeket.
8. Az V. fejezet 4. pontja áttekinti a vagyonvédelmi trustokkal szembeni védekezés lehetséges eszközeit. Ezek többsége – véleményem szerint - nem tekinthető klasszikus

polgári jogi megoldásnak, inkább az eljárási jogba (Mareva-rendekezés², Anton Piller-parancs³) és a büntetőjogba (a bíróság megsértése - contempt of court⁴) tartozik.

Az értekezés mindössze 4 oldalt szán a vagyonvédelmet korlátozó eszközök bemutatására. A rövid terjedelem annak fényében érthető, hogy a szerző szándéka a vagyonvédelmi konstrukció elemzése. Másfelől viszont a rövid terjedelem némileg gátolja a szerzőt abban, hogy teljes mélységükben tisztázza a dologi jogi és kötelmi jogi összefüggéseket. Amennyiben a trust-vagyont nem tekinthetjük a vagyonrendelő tulajdonának, akkor pl. kérdéses, hogy a vagyonrendelő adóssal szembeni végrehajtás, vagy fizetéseképtelenségi eljárás milyen eséllyel kecsegtet a sikerre, illetőleg milyen lehetőségek nyílnak ezen eljárások keretében a fedezetelvonással szembeni fellépésre.

9. Az V. fejezet 5. pontja áttekinti a vagyonvédelmi trustokkal szembeni fellépés bírói gyakorlatát. Meglehetősen vegyes képet mutatnak az ítéletek, így a szerző teljes joggal állapítja meg azt, hogy „nem alakult ki egységes bírói gyakorlat a vagyonvédelmi trustok érvényességével és az ahhoz szorosan kötődő fedezetelvonás minősítésével kapcsolatban”. A tényállásokban trust létesítése által különböző követelések alól kívánnak az adósok mentesülni, így az eladott lakások hibái miatti szavatossági kötelezettségek alól, pilótajátékkal kicsalt pénzüsszegek visszafizetése alól, szerződésen kívül okozott kár megtérítése alól, a házastársi közös vagyonnak a házastársra eső része kiadása alól. A hitelezőnek számos nehézséggel kell megküzdenie. Még az akadályok legyőzése esetén is többnyire egyezségkötéssel zárulnak az ügyek. Ez azt jelzi, hogy a vagyonrendelő még az olyan követelések esetén is elérhet rész-sikereket, amely követelések teljesítése egyértelműen jogi kötelessége lenne. Elgondolkodtató a bíróság megsértése bűncselekmény visszatartó, „elrettető” ereje kapcsán az az eset, ahol a csődbíróság a vagyon hazatelepítésére

² A Mareva-rendekezés valójában egy bíróság által alkalmazott ideiglenes intézkedés, amely a hitelezői követelés bíróság általi elbírálásáig megakadályozza az adóst abban, hogy rendelkezzen vagyonával. A Mareva-injunction kialakulása – álláspontom szerint – arra vezethető vissza, hogy az adóssal szembeni végrehajtás, vagy fizetéseképtelenségi eljárás nem biztosít kellő eredményt, különösen, ha a hitelezőnek külföldön kell fellépni, ahol sok esetben nem ismerik el a külföldi ítéleteket és rövid keresetindítási határidők jogszabályi rögzítésével korlátozzák a hitelező helyi fellépését.

³ Az Anton Piller-parancs valójában egy perbeli bizonyítást érintő eszköz, amellyel a bíróság kötelezi az adós alperest arra, hogy feltárjon rá nézve terhes bizonyítékokat.

⁴ A bíróság megsértése (contempt of court) elnevezésű bűncselekmény keretében szabadságvesztés büntetéssel fenyegeti azt az adóst, aki – bár van ráhatása a trust-ra – mégsem működik együtt a hitelezői követelés fedezetének előteremtésében. A bíróság megsértését az Amerikai Egyesült Államok joggyakorlatának bemutatása során említi az értekezés, de – tudomásom szerint - az angol jogban is alkalmazott eszköz.

kötelező döntésének az adós nem tett eleget. A 20 millió dollár nem került vissza az USA-ba és – ahogy az értekezés fogalmaz – „cserébe” az adós kétéves szabadságvesztést töltött le (203. old.). Magam részéről a büntetőjogot ultima ratioként kezelném, de arra felhívnám a figyelmet, hogy a csődbement cég hitelezői nem jutottak hozzá a nekik járó követeléshez, és ők aligha gondolják úgy, hogy a kétéves szabadságvesztés büntetés által „helyreállt volna a világ megbontott egyensúlya”.

10. Az V. fejezet 6. pontja tárgyalja a vagyonsvédelmi trustok létjogosultságával kapcsolatos érveket és ellenérveket. Egyetérthetünk a szerzővel abban, hogy nem célszerű egy általánosító „támogatásra vagy elvetésre érdemes” sarkított kijelentés megtétele. A vagyonsvédelmi trustok sokfélék, a járulékos szabályok is eltérőek, és sokban különbözik a székhelyországok gazdasága, kultúrája és erkölcsi értékítélete. Elfogadható a szerző azon hozzáállása, hogy személyes álláspontját a bizalmi vagyonskezelés hazai szabályaihoz kapcsolódóan osztja meg az olvasóval. Mindazonáltal nem tudom elhallgatni azt a nézetemet, hogy a vagyonsvédelmi trustok létjogosultságát alátámasztó érvek döntően a vagyonsrendelők oldalán fogalmazódnak meg, míg az ellenérveket főként a hitelezők sorakoztatják fel.

11. A VI. fejezetben a szerző zárókövetkeztetései olvashatók 10 oldal terjedelemben.

II. Az MTA doktori értekezés komplexitása

Az értekezés tárgyát látszólag egy szerződéstípus képezi. Valójában a szerző által feldolgozott téma sokkal szélesebb. Ide tartozik:

1. A kötelmi jogba sorolható számos kérdés:

- a szerződés érvénytelensége,
- szerződési szabadság és kógens szerződési normák viszonya,
- 3. személy javára szóló szerződések problematikája,
- jogviszony létrehozása, módosítása,
- a bírói szerződésmódosítás lehetősége, mértéke,
- a jogviszony alanyai tevékenységének ellenőrzése, irányítása,

- a szerződésszegés következményei,
- többféle szerződéstípus (megbízás, vagyonkezelés, bizomány).

2. *A tárgykör túlnyúlik az adós-hitelező közötti kötelmi jogi viszony keretein a polgári jog más területeit is érinti:*

- polgári jogi alapelvek (jóhiszeműség és tisztesség)
- dologi jogi vonatkozások (van-e tulajdonosa a trustvagyonnak, ha igen, akkor ki az, kezelői jog, idegen dologbeli jogok, bankszámlák zárolásának lehetősége),
- a követelések, amelyekkel szemben - esetleg bizonyos körben - védelmet nyújt a trust, lehetnek
 - családjogba tartozók (gyermektartás, házastársi tartás, elvált házastárs tartása, házastársi közös vagyon megosztása),
 - öröklési jogi jellegűek (köteles rész),
 - kártérítési (szerződésszegéssel okozott kár, szerződésen kívül okozott kár),
- hasonló funkciójú jogintézmények (alapítvány, kötelezettségvállalás közérdekű célra).

3. *A tárgykör túlnyúlik a polgári jogi viszony keretein is, számos jogágot érintve.*

Alkotmányjog

- USA: szövetségi állam és a tagállamok viszonya,
- diszkrimináció: a hitelezők megkülönböztetése, aszerint, hogy követelésük a vagyonrendelés előtt, vagy azt követően keletkezett.

Közigazgatási jog

- joghatósági kérdések (szövetségi jogszabály – tagállami norma viszonya).

Polgári eljárási jog

- keresetindítási határidők,
- bizonyítás (bizonyítási teher, bizonyítékként figyelembe vehető körülmények),
- az alperes adatszolgáltatásra kényszerítése,
- végrehajtás,
- Moreva injunction.

Nemzetközi magánjog

- ítéletek elismerése, végrehajthatósága külföldön,
- külföldi jogok elismerése, választhatósága a trustra.

Büntetőjog

- adhat-e védelmet a trust bűncselekménnyel okozott károk megtérítésével szemben?
- hazai ítéletben foglaltak nem teljesítése – a bíróság megsértésének minősül (USA) – szabadságvesztés büntetést von maga után.

Társasági jog

- a trust vagyona állhat részvényekből, társasági részesedésekből,
- részvényekből álló trust esetén a vagyonrendelő és a vagyonkezelő mindketten tulajdonosként viselkedhetnek⁵,
- a kft. és az rt. mint összehasonlítási alap⁶.

Fizetéképtelenségi jog

- a trust létesítésének sok országban feltétele az, hogy a vagyonrendelő a trust létesítésekor ne legyen fizetéképtelen,
- a vagyonrendelő később bekövetkező fizetéképtelensége esetén kérdés az, hogy mennyiben vehető igénybe a trust vagyona,
- a kedvezményezett fizetéképtelensége esetén a hitelezői mennyiben vehetik igénybe a trust vagyomból, annak járulékaiból a kedvezményezettnek járó részt?

Adójog

- offshore trust kezdetben elsődlegesen adótervezési, adóelkerülési célokat szolgált (ma egyre kevésbé)
- a vagyonrendelő adótartozásának megfizetésével szemben adhat-e védelmet a trust, azaz mennyiben kivételes követelés az állam adóigénye?

Jogtörténet

- jogfejlődés a 2010-es évek történéseivel bezárólag,

⁵ A vagyonkezelő gyakorolja a részvényeken fennálló kezelői jogot (feladata a portfólió meghatározása), de a vagyonrendelő lehet az rt. vezető tisztségviselője (az rt. igazgatósági tagja), tehát az ő kezében maradhat a részvénytársasági vagyon tényleges megőrzése, gyarapítása, ami befolyásolja a részvény értékét.

⁶ A vagyonvédelmi trusthoz képest a vagyonnak társaságokba bevitele a vagyonvédelmi trustnál kisebb védelmet nyújt a hitelezőkkel szemben, mert a részvény és a társasági részesedés a hitelezői követelés fedezetének minősül.

- korszakok meghatározása.

Nemzetközi jogösszehasonlítás

- common law országok,
- vegyes vagy civiljogi országok.

A téma túlnyúlik a jog határain

szociológia

- a kedvezményezettek javát szolgáló célok változása (kezdetben a megélhetésüket, ma egyre inkább a taníttatásukat hivatott biztosítani a trust),
- a kedvezményezettek javát szolgáló eszközök változása (kezdetben főleg ingatlan – ma elsősorban részvény).

gazdaságtan

- a hosszú távú vagyonlekötés negatív gazdasági hatásai,
- a szerződő fél gondossága, partnere várható teljesítési képességének felmérése,
- országok, államok közötti harc a külföldi befektetések minél nagyobb részének a megszerzéséért,
- a belföldi befektetések megőrzése, a tőke hazatelepítése.

etika

- tisztesség,
- jóhiszeműség.

Jogszabályok bemutatása mellett az értekezés – főként a common law országok kapcsán – ismerteti a bírói gyakorlatot és sokszor a jogtudomány álláspontját az adott kérdéstről. A szerző óriási adatbázissal dolgozik, és lenyűgöző a jogirodalmi tájékozottsága.

III. Szűkített vizsgálati célkitűzés – szélesebb megvalósítás

1. A vagyonvédelmi témaválasztás alapján elegendő lenne, ha az értekezés az olyan trustokra koncentrálna, amelyekben a vagyonrendelő önmaga számára kívánja hitelezőivel és/vagy potenciális hitelezőivel szemben biztosítani a vagyonát.

Ehhez képest a kedvezményezett(ek) javára szóló és a célok érdekében jelölt trustokat is részletesen bemutatja az értekezés, a kedvezményezett jogaira és a

kedvezményezettek hitelezőinek jogállására is kiterjedően. Ez mind a történeti fejlődés, mind az összehasonlítás szempontjából helyénvaló döntés. Kiemelendő, hogy a trustok valamennyi típusának az elemzése mind az értekezés címéhez, mind a dolgozat elején megfogalmazott célkitűzésekhez képest számottevő többlet- teljesítmény.

2. A szerző utal arra, hogy a Treuhand-típusú vagyonkezelés csak érintőlegesen képezi a kutatás tárgyát.⁷ Ehhez képest a II. fejezet elején kifejezetten kitér a Treuhand konstrukciójára, és a 3.1. pontban elemzi annak főbb szabályait, majd a IV. fejezetben a kedvezményezett főbb jogainak ismertetése során (1.3.1. pont és 1.3.2.) az elemzésbe is bevonja.
3. A dolgozat I. fejezetének 2.2. pontjában a szerző kijelenti, hogy a kutatás során nem kíván kitérni a vagyonkezelő jogállására, mivel az a vagyonvédelem szempontjából másodlagos jelentőséggel bír. A III. és a IV. fejezetekben azonban a vagyonrendelő és a kedvezményezett jogállásának vizsgálata során a vagyonkezelő jogait és kötelezettségeit is érinti az értekezés – megítélésem szerint – helyénvaló módon. A vagyonkezelő jogállása ugyanis szervesen kapcsolódik a trust többi jogalanyának helyzetéhez. A kutatás azt is bemutatja ezekben a részekben, hogy a vagyonkezelő klasszikus értelemben vett - kifejezetten széles - jogköre milyen jogi technikákkal kerül csorbításra vagy akár megszüntetésre.

IV. Elméleti, dogmatikai kérdések, fölvetések

IV/1. Jog és erkölcs

A szerzőnek – saját bevallása szerint – „nem célja az, hogy a vagyonnak a szinte álomszerű biztonságba helyezését erkölcsi szempontból megítélje, sokkal inkább azt szeretné bemutatni, hogy ez nem a képzelet szüleménye, hanem valóság”. (8. old.) Helytelen, ha az opponens nem azzal foglalkozik, amiről a dolgozat szól, különösen, ha olyan témakört hiányol, amivel a szerző tudatosan nem kívánt foglalkozni. Ezért nem rovom fel a szerzőnek azt, hogy az

⁷ I. fejezet 1. c) pont és 2.2. pont.

erkölcs és a jog kapcsolatát nem tette vizsgálat tárgyává, sőt azt sem, hogy a jogi normává vált erkölcsi indíttatású szabályok – jóhiszeműség és tisztesség – követelményével nem szembesítette a vagyonszármazéki trust bemutatott megoldásait, bár utalt a lehetséges konfliktusra a magyar bizalmi vagyonszármazéki kapcsán. Azt azonban szóvá teszem – mert ez az értekezés részét képezi – hogy vagyonszármazéki trust kialakítását megalapozó példák nem tükrözik a problémakör egészét. Az értekezés olyan helyzetek bemutatásával igyekszik megalapozni a vagyonszármazéki trust intézményét, amelyekben külső körülmények eredményezik a vagyonszármazéki veszteséget. Olyanok, amelyekről a tulajdonos nem tehet, mint pl. amikor a vállalkozó projektje gazdasági válság miatt csődbe megy, a felvett kölcsön az árfolyam-ingadozások miatt hatalmasra duzzad (8. old). Ezekre a körülményekre figyelemmel valóban indokoltnak látszik az a törekvés, hogy a vagyonszármazéki ember próbálja biztonságba helyezni „az életében addig összegyűjtött minden vagyonát”. Sajnálatos módon az említett példák között olyanok is vannak, amelyek – álláspontom szerint – nem indokolják a vagyonszármazéki trust megteremtését. „Az orvos műhibát vét, a gépkocsi vezetője későn veszi észre az elé kerülő méregdrága luxusautót.” (8. old.) Ezekben az esetekben az orvos és a sofőr saját magatartásával kárt okozott, amelyet meg kell térítenie. Ezekben az esetekben nem erkölcsi, hanem jogi kötelezettségről van szó. Ha nem lenne biztosítás, amely révén megtérül a károsult kára, akkor a kártérítés megfizetéséhez szükséges vagyon trustba „menekítése” fedezetelvonásnak minősülhet.

IV.2. Hitelezők és potenciális hitelezők megkülönböztetése

Nem fedné a valóságot, ha az opponens azt állítaná, hogy a szerző figyelmen kívül hagyja a hitelezők érdekeit és csak a vagyonszármazéki helyzetének jobbításával foglalkozik. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy az értekezés – összhangban a vagyonszármazéki trust jogi normáival – jellemzően azoknak a hitelezőknek a helyzetére ügyel, akik már a trust létrehozása előtt is követelést támaszthattak a vagyonszármazéki személlyel szemben. „Optimális az lenne, ha az életünkben húzhatnánk egy határvonalat, az addigi megtakarításunkat elkülöníthetnénk és a jövőnknek már egy önálló vagyoni sorsa lenne, annak elkülönített bevételeivel, költségeivel és kockázataival.” – írja Sándor István (8. old.). Tény, hogy a fedezetelvonás magyar Ptk-beli szabályai is csak azon hitelezők számára biztosítanak fellépési lehetőséget, akik már rendelkeznek követeléssel az ingyenes, vagy rosszhiszemű ügylet megkötése idején. A hitelezők és potenciális hitelezők megkülönböztetése tehát hatályos jogunktól sem idegen, éppen ezért a szerző ezzel azonosuló nézőpontja mellett is

hozhatók fel érvek. Fölvetem azonban, hogy szólhatnak érvek amellett is, hogy egy olyan személy is felléphessen a trustvagyonnal szemben, akinek a követelése a trust létesítése után keletkezett, pl. azért, mert a vagyonrendelő kárt okozott neki.

V. A vagyonvédelmi trust ellentmondásai

Több ellentmondást is érzékelek a vagyonvédelmi trust kapcsán

V.1. A vagyonrendelő kettős magatartása

Az első ellentmondás a vagyonrendelő oldalán figyelhető meg. A vagyonrendelő ambivalens magatartást tanúsít:

- egyfelől átruházza a tulajdonát annak érdekében, hogy a hitelezői és/vagy a potenciális hitelezői számára a trustvagyon ne képezze követelésük fedezetét,
- másfelől olyan jogokat igyekszik biztosítani önmaga és/vagy az érdekében eljáró más személy számára, mintha tulajdonosa lenne a trustvagyonnak (a lehető legnagyobb mértékben igyekszik tulajdonosként viselkedni).

Úgy tűnik, hogy a common law és az equity szerinti „kettős tulajdon” megfelelő kereteket biztosít e célkitűzés valóra váltásához. A vagyonvédelmi trust intézménye – egyéb jogi eszközökkel felvértezve – képes megvalósítani ezt „a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon” kettős célkitűzést. Civiljogi és vegyes jogi környezetben azonban – szerintem – időnként a jogalkotó és a jogalkalmazó „farkasvaksága” is kell ahhoz, hogy a vagyonrendelő káposztája úgy maradhasson meg, hogy a vagyonrendelő kecskét valaki másnak a káposztájával lakatják jól. „Farkasvakság” alatt azt értem, hogy a jogalkotó nem látja meg a jogviszony valamennyi elemét. A vagyonrendelő és a vagyonkezelő viszonyában a jogalkotó és a jogalkalmazó tulajdonátruházást lát, annak ellenére, hogy a vagyonrendelő olyan jogosítványegyüttest biztosíthat magának és/vagy az érdekében eljáró személyeknek, amelyek gyakorlatilag biztosítják a trustvagyon feletti rendelkezést. A vagyonrendelő és a vagyonkezelő viszonyában ez a „farkasvakság” nem okoz gondot, mert megindokolható azzal, hogy a vagyonrendelőnek biztosítania kell önmagát és a kedvezményezettet (a célt) egy gondatlan, vagy kifejezetten rosszhiszemű vagyonkezelővel szemben. A vagyonrendelő és az ő hitelezői vonatkozásában a jogalkotó és a jogalkalmazó ismételtel csak a tulajdonátruházást látja és emiatt a vagyonrendelőt vagyontalannak tekinti. Figyelmen kívül marad az a tény,

hogy a vagyonrendelő által önmagának és/vagy az érdekében eljáró személyeknek biztosított jogosítvány-együttes vagyoni értékkel bír, hiszen gyakorlatilag biztosítja a trustvagyon feletti rendelkezést. A hitelezői követeléssel szemben mégis úgy tekintenek a trustvagyonra, mintha ahhoz az alperes vagyonrendelőnek semmi köze nem lenne, és erre tekintettel a hitelező kielégítés nélkül marad.

V.2. Jogalkotói ellentmondás

A második ellentmondás a jogalkotó oldalán figyelhető meg, mindazokban az országokban, ahol a vagyonvédelmi trust, vagy annak funkcióját biztosító más jogintézmény párosul további eljárásjogi, nemzetközi magánjogi eszközökkel.⁸ A jogalkotó olyan jogszabályi környezetet teremt, amelyben az adós és a hitelező nem egyforma fegyverekkel bocsátkozik a jogi küzdelembe. Korábban a jogalkotót „farkasvaksággal” gyanúsítottam meg, de a vagyonvédelmi trust intézményét további jogi eszközökkel „felvértező” jogalkotó valójában előre megfontolt szándékkal befolyásolja az adós és a hitelező közötti perek kimenetelét. Teszi mindezt önös érdekből. A befektető ugyanis fontosabb az ország gazdasága szempontjából, mint a befektető későbbi hitelezői. Számos ország felismerte, hogy a vagyon biztonságba helyezésének ígéretével és azt ezt biztosító jogi eszközök széles skálájának megteremtésével a külföldi tőkét az adott országba lehet csalogatni és ezzel munkalehetőséget, adóbevételt lehet generálni. Később a befektetők országai is bevetették ugyanezt a jogi fegyvert annak érdekében, hogy otthon tartsák, visszacsalogassák a tőkét, védjék saját adóbevételeiket és a munkahelyeket. A verseny egy egyre gyorsuló lejtőre emlékeztet, ahol az az ország tud még több tőkeét vonzani, amely jogi eszközökkel egyre kiszolgáltatottabbá teszi a hitelezőket. Ez a sarkos megfogalmazás valójában annak a kijelentésnek a másik oldala, hogy a vagyonbiztonság minél magasabb fokát kívánják elérni, közelíteni a tökéletes vagyonvédelmi trust megteremtéséhez.

Az országok – vagyoni érdeke – a befektetők kegyeinek keresését teszi jövedelmezővé. Kérdéses azonban az, hogy ez a folyamat vajon hova vezet. Meddig lehet elmenni egy olyan úton, amin az egyes jogrendszerek sorra hagyják maguk mögött azokat az értékeket, amelyek

⁸ Ilyen eszközök a hitelezői igények érvényesítésére rendelkezésre álló határidő korlátozása, a vagyonrendelés előtt keletkezett hitelezői igények érvényesítésének kizárása, egyes hitelezői igényfajták (pl. kötelesrészi igény, családjogi alapokon nyugvó követelések) kizárása, a külföldi bíróság által a trusttal kapcsolatos jogvitában, akár fedezetelvonással, akár a trust létesítő okiratának érvényességével összefüggésben meghozott határozat elismerésének megtagadása, a jogviszonyban nem szereplő személy által támasztott igény esetén a trust vagyont áthelyezése, a vagyon „áttöltése” (*decanting*) egy vagy több másik trustba, a „kényszerítés elleni szabály” (*anti-duress clause*), a „menekülési klauzula” (*flee clause*) alkalmazása, a trustjogviszony jogfolytonosságának (*tacking*) elismerése.

oltalmazását korábban a hivatásuknak tekintették? Vajon a vagyonnal való rendelkezés szabadsága olyan érték-e, amely előbbre való a gyermektartásdíjra, házastársi tartásra, kötelesrészre jogosult igényénél, vagy éppen annak a károsultnak a követelésénél, akinek a vagyonrendelő kárt okoz? Nem az opponens feladata ítélőszéket ülni egy klasszikus jogintézmény új verziói fölött, és nem is várja el azt, hogy a szerző tegye meg ugyanezt, de a VI. fejezet 4. pontjában a „tökéletes” vagyonvédelmi trustnak nevezett jogintézményt én korántsem tartom tökéletesnek. Abban egyetértünk a szerzővel, hogy a jogalkotónak a vagyonrendelő és a hitelezők érdekeit egyaránt figyelembe kell venni. Sándor István korrekt történeti elemzése világosan mutatja, hogy jelentős különbségek vannak abban, hogy egyes korszakokban és helyszíneken a mérleg milyen állását tekintik megfelelőnek. Az opponens nehéz helyzetben van, mivel kandidátusi dolgozatának témája a hitelezővédelem volt, egyik kedves témája a fogyasztóvédelem és újabban sokat foglalkozik a tisztesség témakörével. Ilyen háttérrel, ezzel a szemlélettel a nemzetközi trust és egyes amerikai tagállamok néhány jogintézménye a szememben nem felel meg az ellentétes érdekek megfelelő mérlegelésének. Úgy érzem, hogy számos ország jogalkotása – a nagyobb befektetések és jövedelmek érdekében – indokolatlan engedményeket tett a befektetőknek. Talán érthető, ha egy opponens szívesen olvasott volna saját értékítéletéhez közel álló kritikai megjegyzéseket a dolgozatban. Mindez azonban semmit nem von le az értekezés értékéből, amely egy jogintézmény történetét a kezdetektől egészen az elmúlt évekig hüen mutatja be, és részletekbe menő összehasonlítást végez nem csupán a három jogrendszer csoportba tartozó országok, hanem a csoportokon belül egyes alcsoportok jogalkotása között.

Az értekezés az általam említett ellentmondások közül a másodikat észleli, de a szerző – azon túl, hogy a folyamatot a „race to the bottom” kitétellel minősíti – azt tudomásul veszi, nem törekszik arra, hogy a folyamat megállításának, vagy legalább lassításának a módjait keresse. Tény azonban, hogy egyes jogintézmények tekintetében Sándor István is aggályainak ad hangot

„Annak lehetővé tétele, hogy a protector tisztségét maga a vagyonrendelő tölthesse be, aggályos, hiszen a vagyonrendelőtől származtatható jogokon túlmutat.” – írja. Némi kritika kihallatszik azon megoldás ismertetésekor is, amikor a hitelező keresetével szembeni védekezésnek néhány ország engedélyezi azt, hogy a vagyonkezelő lemondjon tisztségéről és a kezelt vagyont másik vagyonkezelő tulajdonába ruházza át, aminek eredményeként az alperesi legitimáció megszűnik, de a vagyonkezelési jogviszony jogfolytonos marad, vagyis a perindításra nyitva álló határidők tovább folynak. „Ezek a menekülési és a vagyon kimentését

elősegítő szabályok jelentősen megnehezítik vagy akár el is lehetetlenítik a hitelezői igény érvényesítését.” – írja Sándor István.

VI. Kritikai megjegyzések

VI.1. A kutatás elsődleges célja

A kutatás elsődleges célja a vagyoni védelem kapcsán kialakított szabályok feltárása, összehasonlítása, fő célja pedig – a szerző szerint – annak vizsgálata, hogy a magyar magánjogban ezek mennyiben lehetnek alkalmazhatók a jövőben. Előnyére vált volna az értekezésnek, ha a „fő célnak” egy önálló fejezetet szentel a szerző. Védhető persze a ténylegesen alkalmazott megoldás is, amely szerint egy-egy jogintézmény kapcsán tér ki a dolgozat arra, hogy a bizalmi vagyoni kezelés Ptk.-beli eredeti szabályai, illetőleg a módosított szabályok mennyire alkalmasak a nemzetközi trust éppen vizsgált funkciójának megvalósítására. Egy összegző fejezet azonban segítette volna az olvasó tisztánlátását.

Azt azonban el kell ismerni, hogy az értekezés a záró részben önálló pontot szentel annak a kérdésnek az elemzésére, hogy a magyar bizalmi vagyoni kezelési jogviszony alkalmas-e arra, hogy az ún. „tökéletes vagyoni védelmi trust” vagyoni védelmi funkcióit betöltse.

A jövőbe látást – opponensként – nem várom el a szerzőtől, e tekintetben inkább a célkitűzés – „annak vizsgálata, hogy a magyar magánjogban ezek mennyiben lehetnek alkalmazhatók a jövőben” – tűnik túlságosan ambiciózusnak. Két jogintézmény kapcsán Sándor István vizsgálja azok jövőbeni megvalósíthatóságát.

- A „repülési klauzula” (flee-clause) tekintetében a szerző jelzi, hogy annak az országnak a joggyakorlata, amelybe a trust vagyont menekíteni kívánják a hitelezői követelés elől nem feltétlenül ismeri el trustnak a magyar bizalmi vagyoni kezelést, így ez a jogintézmény nem nyújtja minden esetben a máshol megszokott biztonságot.

- Az ún. „tűzfal szabályok” (firewall legislation) tekintetében várhatóan korrekt a negatív előrejelzés az Európai Unió szabályokra is tekintettel. Véleményem szerint is helytálló a szerző következtetése, mely szerint kizárt egy olyan megoldás hazai megvalósíthatósága, amely más EU tagállamokban születő ítéletek figyelmen kívül hagyására jogosítaná fel a hazai jogalkalmazót.

VI.2. Tőkevonzás és/vagy hitelezőktől való védelem

Az értekezés a trust szabályokat alkotó országokat két csoportba sorolja.

- Egyes országok tekintetében azok céljaként azt rögzíti, hogy a belföldi vagyont megtartsák vagy hazatelepítsék, illetve a külföldiek számára is megfelelő jogszabályi környezetet biztosítsanak, vagyis tőkét vonjanak be az országba. Általános jellemzője a vagyonkezelési szabályoknak ezekben az országokban, hogy a nemzetközi trusttörvények által biztosított fokozott vagyonvédelemre nem feltétlenül alkalmasak és nem is ez volt az elsődleges céljuk.

- Az országok másik csoportjába az értekezés a kifejezetten vagyonvédelmi célú szabályozást megvalósítókat sorolja, ahol a vagyonrendelő hitelezőinek igényérvényesítési lehetőségét valamilyen módon korlátozzák.

Az opponens ezzel szemben úgy érzi, hogy a hitelezőket háttérbe szorító normák kialakítása az egyik legerőteljesebb tőkecsalogató ill. tőkemegtartó jogi eszköz.

Elképzelhető, hogy a vagyonvédelem fogalmának pontosításával elkerülhető lett volna ez a probléma. A vagyonrendelő szempontjából ugyanis a vagyonvédelem egyrészt jelenti a vagyonkezelővel szemben alkalmazható jogi eszközök összességét, másrészt a trust vagyonnak a hitelezői igények alóli mentesítését. Vagyonvédelmi szabályozást valósít meg az az ország is, amely erőteljesebb kontrollt biztosít a vagyonrendelő számára a vagyonkezelő felett, de önmagában ilyen intézkedések bevezetése révén – véleményem szerint – egy ország tőkevonzó képessége aligha növekszik látványosan. A vagyonát a hitelezői elől elzárni kívánó vagyonkezelő azonban keresni fogja a számára legnagyobb biztonságot jelentő jogalkotást és országot.

VII. A téma aktualitása

A kifejezetten vagyonvédelmi trustok kialakulása harminc évvel ezelőttre tehető. Az USA egyes tagállamaiban és a közép- és kelet-európai országokban bekövetkező jogalkotási hullám a kétezres évek történése. A magyar bizalmi vagyonkezelésre vonatkozó jogszabály az értekezés elkészítésekor alig három éves volt. Kevés jogi témáról állítható az, hogy aktuálisabb lenne Sándor István akadémiai értekezésének témájánál.

VIII. Illeszkedés a szerzői életműhöz

A trust jogintézményének közel ezeréves múltja van, így Sándor István jogtörténeti és római jogi ismereteit jól kamatoztatta az akadémiai értekezés elkészítése során. A bizalmi vagyonkezelés előzményeiről, más jogintézményekkel való összehasonlításáról írt munkái jó alapot biztosítottak a vagyonvédelmi trust különböző országokban érvényesülő szabályainak a széleskörű és korrekt bemutatásához. A szerző elmélyült polgári jogi ismeretei főleg a trust megalapítása, módosítása megszüntetése kapcsán, valamint a felek jogainak és kötelezettségeinek elemzése során érhetőek tetten. Sándor István társasági jogi tanulmányai a részvényekből álló trustvagyon körében, valamint a trust és a tag (részvényes) korlátolt felelőssége révén megvalósuló kockázat-csökkentés vagyonvédelmi hatékonyságának összevetése kapcsán tört felszínre.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a témaválasztás olyan szempontból is szerencsés, hogy a szerző előtanulmányai és szerteágazó ismeretei jó alapot szolgáltatnak egy nagyon színvonalas értekezés elkészítéséhez.

IX. Az értekezés néhány újdonság-értékű maradandó megállapítása

A doktori értekezés alábbi elemei tekinthetők új tudományos eredménynek.

1. Az értekezés rámutat arra, hogy a common law jogrendszerű államokban erőteljes differenciálódási tendencia figyelhető meg. Minden országban önálló törvényeket alkottak a trustokra vonatkozóan az elmúlt ötven évben, ami alapján egyes részletkérdésekben jelentős különbségek tapasztalhatók. A joggyakorlat tovább fokozza az eltéréseket.
2. Az értekezés kellően alátámasztja a szerző azon álláspontját, mely szerint a trust szabályozása tekintetében a common law jogcsalád több ágra bontható. Lényeges eltérések alakultak ki egyfelől az Egyesült Királyság, másfelől az Amerikai Egyesült Államok trust szabályai között, és külön alcsoportot képeznek azok a joghatóságok, ahol egyedi, nemzetközi trust létesítésére is lehetőség nyílik.
3. A szerző Magyarországon elsőként mutatja be azt, hogy egyes civiljogi és vegyes jogrendszerű államok is törekednek saját, a trust funkcióját betöltő szabályozás kialakítására, és részletezi ennek jogalkotási eredményeit.

4. A trust szabályai – Sándor István következtetése szerint – alkalmasak arra, hogy nemzetközi viszonylatban összekötő kapocsként szolgáljanak a common law és a vegyes, valamint civiljogi jogrendszerű országok között.
5. Helyesen ismeri fel a szerző azt, hogy a vagyónvédelmi trust célja az, hogy a vagyon eredeti tulajdonosa továbbra is meghatározó, sokszor a tulajdonjoggal azonos terjedelmű jogosítványokat tarthasson meg magának, de egyúttal a vagyona védelemben részesüljön a hitelezőivel szemben.
6. Az értekezés kiemelkedő része azoknak a jogi eszközöknek a számbavétele, amelyeket annak érdekében alakítottak ki, hogy a vagyonkezelő a trustvagyon felett is megőrizze – közvetlen, vagy közvetett – befolyását. Ilyen megoldások az alábbiak:
 - a vagyonrendelő egyúttal vagyonkezelő és kedvezményezett is a trust jogviszonyban,
 - az Amerikai Egyesült Államokban kialakult living trust konstrukciója, ami alapján a vagyonrendelő teljes mértékben rendelkezhet a vagyonról a trustjogviszony időtartama alatt és halála esetére is meghatározhatja a vagyon sorsát,
 - a vagyonrendelő által készített kívánságlevél, amelynek tartalmát a vagyonkezelő követni tartozik,
 - a vagyonrendelő jogainak kiszélesítése, ami egészen az utasításadási jogig terjedhet,
 - a protector tisztségének igénybevétele, akire számos olyan jogkör telepíthető, ami a vagyonrendelő akaratának érvényre juttatását segíti elő, sőt bizonyos esetekben a vagyonrendelői jogokon túlmutató jogosítványokat kap a protector (pl. a kezelt vagyon felhasználásáról döntés, a vagyonból történő juttatás meghatározása),
 - vagyonkezelő magáncég bevezetése, amelyben a vagyonrendelő maga is betöltheti az igazgató tisztséget, vagyis továbbra is irányíthatja a kezelt vagyon sorsát, rendelkezhet arról,
 - olyan vagyonkezelési struktúrák kialakítása, ahol a kezelt vagyonba gazdasági társaságbeli részesedés tartozik és a trust alá rendelt gazdasági társaságban a vagyonrendelő tölti be a vezető tisztséget.
7. A vagyonrendelő hitelezőivel szembeni védelem jogi intézményei széles skálán mozognak. Komoly értéke a munkának ezek számbavétele:
 - a visszavonhatatlan és a visszavonható trust eltérő hitelezővédelmi szerepének a bemutatása,

- a hitelezői igények érvényesítésére rendelkezésre álló határidő korlátozása,
- a vagyonrendelés előtt keletkezett hitelezői igények érvényesítésének kizárása,
- egyes hitelezői igényfajták (pl. kötelesrészi igény, családjogi alapokon nyugvó követelések) kizárása,
- a külföldi bíróság által a trusttal kapcsolatos jogvitában, akár fedezetelvonással, akár a trust létesítő okiratának érvényességével összefüggésben meghozott határozat elismerésének megtagadása,
- a jogviszonyban nem szereplő személy által támasztott igény esetén a trust vagyon áthelyezése,
- a vagyon „áttöltése” (*decanting*) egy vagy több másik trustba,
- a „kényszerítés elleni szabály” (*anti-duress clause*),
- a „menekülési klauzula” (*flee clause*) alkalmazása,
- a trustjogviszony jogfolytonosságának (*tacking*) elismerése.

9. A kedvezményezett hitelezőivel szembeni védelem eszközeinek bemutatása teszi teljes körűvé a trust jogviszony szereplőit illető jogi megoldások ismertetését:

- a védelmi trust (*protective trust*)⁹
- a tékozlás elleni szabály¹⁰,
- a vagyonkezelő számára diszkrecionális jogkör biztosítása a kedvezményezett részére történő juttatásokról való döntésben,
- a trustjogviszonyból a kedvezményezett mellőzése, vagy jogának kizárása arra vonatkozóan, hogy a vagyonkezelővel szemben a kezelt vagyona igényt támasszon
- a magáncélú trust,
- célt és kedvezményezett egyidejű megjelölésének a lehetősége, akként, hogy a kedvezményezett nem kap jogokat a vagyonkezelővel szemben és a trust megszüntetésére sem jogosult.

10. Újszerű az az összehasonlítás, amelynek eredményeként a szerző az angolszász trust szabályainak egyes elemeit kimutatja a vegyes és a civiljogi országokban kialakított vagyonkezelési jogszabályokban.

⁹ A védelmi trust előnye, hogy a kedvezményezett hitelezője által támasztott igény esetén a kedvezményezett joga a kezelt vagyontól történő juttatásra megszűnik.

¹⁰ A tékozlás elleni szabály a kedvezményezett jogának fenntartása mellett ad lehetőséget arra, hogy a kedvezményezett hitelezői ne támaszthassanak követelést a kezelt vagyona.

11. Az értekezésben összeállítás található az ún. „tökéletes vagyonvédelmi trust” konjunktív és alternatív ismérveiről
12. A szerző szorgalmazza Magyarországnak a Hágai Egyezményhez való csatlakozását, megállapítva azt, hogy a magyar bizalmi vagyonkezelési jogviszony mindenben megfelel az egyezményben a trusttal szemben támasztott kritériumoknak.
13. Sándor István azt a megállapítást teszi, hogy jogi személyiség nélkül is kialakíthatók olyan jogi struktúrák, amelyben a tulajdonos gyakorlatilag megtartja valamennyi jogát a vagyonára, azonban mégis elkülöníti a vagyonrendelésbe adott vagyont a többi vagyonától. Ez egyúttal azzal is párosul, hogy a vagyonrendelő vagyonkezelésbe adott vagyonára nézve a jövőbeni személyes hitelezői nem támaszthatnak követelést. Ezt a lehetőséget még a korlátolt tagi felelősséggel működő gazdasági társaság alkalmazása sem biztosítja, mivel annál a tagi részesedés a tag hitelező által követelésük kielégítési alapjául szolgál.
14. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a jogalkotás és a joggyakorlat alapján meghaladottá vált az „egy személy egy vagyon elv”. Egy személynek több elkülönült, önálló alvagyona lehet, amelyek függetlenek egymástól és ezáltal az egyes vagyontömegekkel kapcsolatban létesített jogviszonyok hitelezőitől is.
15. Az értekezés rámutat, hogy elválasztható a kezelt vagyon adminisztrációjának helye a kezelt vagyon fizikai elhelyezkedésétől, továbbá a trustjogviszonyra irányadó állam jogától is. A modern közlekedési, távközlési környezet és nemzetközi szinten, elektronikus úton nyújtott banki szolgáltatások alapján a távolság nem akadályozza annak, hogy akár a világ másik pontján található államban kerüljön sor a trust létesítésére.
16. A szerző a vagyonkezelési trustra vonatkozó szabályok fejlődését elhelyezi a vagyonkezelési szolgáltatások tekintetében az államok közötti versenyben, melynek három színtérét különbözteti meg. Nevezetesen a jogi szabályozás kialakítása (a vagyonvédelem tökéletesítése), a vagyon hasznosításához megfelelő körülmények biztosítása (kedvező gazdasági környezet, adózási szabályok stb.), végezetül a szakértelemmel rendelkező, megbízható adminisztrációs háttér (professzionális

vagyongazdálkodó cégek) megteremtése. Sándor István álláspontja szerint a tökéletes vagyongazdálkodás kialakításához nem elegendő a modern és rugalmas jogszabály megalkotása.

X. Összegző nyilatkozat

A színvonalas értekezés hiteles adatokon alapul. A doktori mű számos új tudományos eredményt tartalmaz, amely alapján alkalmas a nyilvános vitára. Javasolom a nyilvános védés időpontjának kitűzését és megrendezését.

Dr. Miskolczi Bodnár Péter
tanszékvezető egyetemi tanár
Károli Gáspár református Egyetem